

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЦЕНТР ОХОРОНИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

**ЗВІД
ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
УКРАЇНИ:
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ**

Диканський район

Полтава
ТОВ «АСМІ»
2011

УДК 908(477.53)
ББК 63.3(4Укр-4Пол)-7
3-43

***Друкується за рішенням Вченої ради Полтавського краєзнавчого музею.
Протокол № 7 від 14 вересня 2011 р.***

Головна редакційна колегія:

Волошин Ю.В., доктор історичних наук, Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка;
Киридон А.М., доктор історичних наук, Київський міжнародний університет;
Кривошея В.В., доктор історичних наук, заступник директора Українського інституту національної пам'яті;
Мокляк В.О., заступник директора з наукової роботи Полтавського краєзнавчого музею;
Супрун Т.Ю., учений секретар Полтавського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України;
Супруненко О.Б., кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України;
Титаренко В.П., доктор історичних наук, Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка;
Титова О.М., кандидат історичних наук, директор Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК;
Фасій Г.І., начальник управління культури Полтавської облдержадміністрації;
Фесик К.Б., директор Полтавського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України;
Якименко М.А., доктор історичних наук, професор, Полтавська державна аграрна академія.

Упорядкування, підготовка до друку В.О. Мокляка

При передруку, чи іншому використанні матеріалів, посилання на джерело обов'язкове.

***Відповідальність за достовірність наведених фактів,
правильність цитування несуть автори статей.***

Автори статей: В.А. Андрієць, В.М. Бака, Т.А. Бобровський, С.І. Бочарова, П.Я. Гавриш, Я.М. Городницька, О.П. Єрмак, А.Г. Заїка, О.І. Калашник, С.В. Калашник, І.М. Кулатова, О.С. Лимар, К.М. Мироненко, В.О. Мокляк, А.М. Наговіцина, В.А. Павленко, Г.М. Ротар, О.А. Скирда, В.П. Скорик, Р.А. Стеблій, О.Б. Супруненко, А.І. Тимошук, О.М. Ткаченко, О.В. Халимон, Н.Ф. Шаповал, В.В. Шерстюк, А.Л. Щербань.

Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область.

3-43 Диканський район [Текст] = Register of Monuments of History and Culture of Ukraine: Poltava Region. Dikanka district/ [упорядн., наук. ред. В.О. Мокляк]; автори статей: В.А. Андрієць, В.М. Бака, Т.А. Бобровський та ін. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. – 360 с., іл.

ISBN 978-966-182-176-6

Пропоноване увазі читача видання продовжує серію публікацій матеріалів до «Зводу пам'яток історії та культури України», що знаходяться на території Полтавської області. Даний випуск присвячений пам'яткам природи, археології, історії, архітектури та техніки, що розташовані на території Диканського району Полтавської області.

УДК 908(477.53)
ББК 63.3(4Укр-4Пол)-7

© Полтавський краєзнавчий музей, 2011.
© Автори статей, 2011
© В.А. Андрієць, В.О. Мокляк, М.О. Радченка,
В.В. Шерстюка, О.Б. Супруненко, ілюстрації, 2011
© ТОВ «АСМІ», оформлення, 2011

ISBN 978-966-182-176-6

14 листопада 1919 р. у с. Степанівці були схоплені і закатовані денікінцями партизани із загону відомого на Полтавщині ватажка Я.Р. Огія – брати Андрій Степанович і Йосип Степанович Грінченки, тяжко поранений був активний борець за радянську владу Оксентій Григорович Гудзь, якого білогвардійці пізніше знайшли у Полтавській лікарні і зарубали шаблями. Прикинувшись мертвим, відповз у куці з місця тортур і залишився живим сімнадцятирічний Самсон Павлович Супрун.

У лютому 1926 р. на місці кривавої розправи під Цокурівкою було встановлено обеліск в пам'ять страчених сільських активістів А.С. Грінченка, І.С. Грінченка та А.С. Гудзя.

У 1985 р. на могилі встановлений новий обеліск з сірого граніту (вис. 1,3 м), в центрі якого дошка з нержавіючої сталі (0,6 x 0,5 м), на якій розташовані 4 дошки з нержавіючої сталі (0,14 x 0,32; 0,14 x 0,22) з пам'ятним написом і прізвищами загиблих: «Пам'ятник побудований в пам'ять загинутих за радянську владу Грінченко Андрій Степанович Грінченко Йосип Степанович Гудзь Арсентій Григорович». Навколо могили типова для місцевих кладовищ огорожа, виготовлена із металевого куттика та прута.

Джерела та література: Розповідь Н.О. Смикової // Приватний архів В.П. Скорика

В.П. Скорик

250. Пам'ятний знак жертвам Голодомору 1932–1933 рр. (іст.)

Розташований при вході до кладовища.

Встановлений у 2008 р. в пам'ять жителів села, померлих під час Голодомору 1932 – 1933 рр. Загальна кількість померлих невідома.

Металевий хрест (вис. 3,0 x 1,7 м), в центрі якого металева дошка (0,37 x

0,5 м) з пам'ятним написом: «Жертвам Голодомору».

Джерела та література: НА ПКМ. Спр. № 09-954.

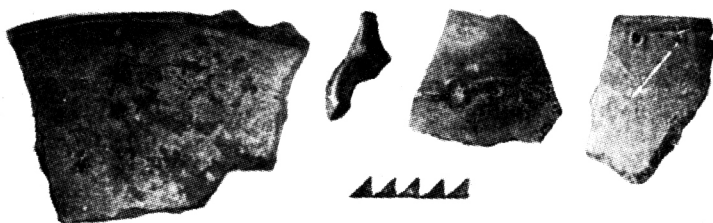
О.А. Скирда

Федорівка, с., Великорудківська сільська рада

251. Селище Федорівка I (скіфський час, VII–IV ст. до н.е.) (археол.)

Знаходиться за 0,90 км на північний схід від північно-східної околиці с. Федорівка, на відрозі лівого берега струмка, що тече балкою Победриною (Засулиною), який є лівою притокою р. Середня Говтва.

Заочно відкрите 1945 р. Г.О. Сидоренко. Тоді зі слів гр. А.І. Ребра було зафіксовано наявність за 0,3 – 0,4 км на схід від села групи курганів з 10 могил, а також факт виявлення оповідачем під час риття окопів у час Великої Вітчизняної війни на глибині 0,50 м решток культурного шару, з вугіллям, ліпною керамікою (з орнаментом і без), кістками тварин, у т.ч. – кінськими. Вже «очно» селище було відкрите Г.Т. Ковпаненко 1953 р., яка відзначала на

ньому зольники висотою до 1,00 – 1,50 м, та знахідки типової місцевої кераміки скіфського часу («аналогічної Олєфірщинському селищу»), і відзначала наявність уламків мініатюрних посудин.

Обстежувалося 1983 р. Л.М. Луговою та С.А. Луговим з метою укладання паспортної документації на групу курганів біля цього ж села. Виходячи зі складеного ними плану, тоді до складу пам'ятки місцевого значення – групи курганів біля с. Федорівка, – потрапили і чотири зольники селища Федорівка I (№№ 11 – 14).

Поселення також значиться в «Короткому списку археологічних пам'яток УРСР» 1966 р., реєстрі археологічних старожитностей Полтавської області, укладеному Г.О. Сидоренко, Д.Я. Телегіним та Є.В. Махно 1982 р. Згадується серед інших селищ скіфського часу округи в статті довідника «Полтавщина» 1992 р. У 1998 р. обстежувалося А.Л. Щербанем. Здогадно, північна частина насипів групи II с. Федорівка за розвідками 2004 р. О.Б. Супруненка та В.В. Шерстюка є південними зольниками селища.

Розміри селища становлять 160 x 400 м (площа 6,4 га, за А. Щербанем, 2003 р.), воно займає центральну частину відрозу, біля його переходу в плато вододілу. Вирізняється за попелищами. Всього зафіксовано 15 насипів, 8 з яких – зольники селища, ще 7 – насипи могильника II (див. поз № 253).

Невелика (північна) частина селища, за ґрунтовою дорогою, знаходиться в межах земель Диканської селищної ради. Розміри попелищ: діаметри

20 – 40 м, висота 0,20 – 1,50 м. Попелища 2, 4, 5 видаються вищими, адже при їх насипанні були враховані особливості рельєфу місцевості – вона похило знижується до долини

річки. Тому, з цього боку вони значно вищі, ніж від плато.

Культурні залишки виявлені у великій кількості виключно на зольниках: фрагменти вінець ліпних горщиків, прикрашених проколами по шийці чи попід вінцями, нігтьовими чи пальцевими вдавленнями по краю вінець, наліпними розчленованими пальцевими вдавленнями валиками попід вінцями, на плічках чи на тулубі, у т.ч. – і з опущеними до низу краями/краєм. Столовий посуд репрезентований уламками сіро- чи буроліскованих черпаків, частина з яких прикрашена ритованим геометричним орнаментом, вінцями ліпних чорних та сірих ліскованих мисок, що іноді прикрашені наколами чи паралельними наліпками попід краєм, фрагментами корчаг. Серед знахідок – кілька знарядь праці: зрізанокопичне, зрізанокопичне, посудиноподібне кружало, крем'яний виріб, кам'яне знаряддя (навершя?) з підлощеною поверхнею, кам'яне кружало (з мергелю?) білого кольору, лощило з астрагала, а також фрагмент кістяного виробу, можливо, верхньої частини гребеня для прибивання ниток підкання.

Серед побутових речей з території селища походить гральний кружок-крем'ях зі стінки посудини, а також підвіска з морської черепашки (типу Rapana).

До культових речей можна віднести фрагмент мініатюрної посудинки, прикрашеної наліпним, розчленованим пальцевими вдавленнями валиком і проколами попід краєм вінець, уламок глиняної фігурки.

На мапах-«трюхверстовках» кінця 1860-х рр. та 1920 р. на території селища як насипи курганів позначено 5 зольників, на картах колгоспних угідь 1971 р. таким же чином позначено 6 попелищ, 4 на території Великорудківської сільської ради, ще 2, північних, – вже в сучасних межах Диканської селищної ради. На топокартах М 1:25 000 зйомки 1954 р. та М 1:10 000 1978-1982 рр. на цій ділянці містяться позначки 4-х насипів, два з яких мали відносну висоту 1,6 і 1,8 м в 1954 р. та 1,0 і 1,0 м на межі 1970 – 1980-х рр. На генштабівській карті 1992 р. масштабом 1:100 000 тут також позначено лише найбільший зольник як курган з відносною висотою 2 м. На обох останніх картах, з північного краю селища за яром, вже на «диканському» боці, значиться позначка кургану з відносною фантастичною висотою 6 чи 4 м (?).

Територія поселення майже вся розорюється, західний край частково зайнятий лісосмугою та ґрунтовою дорогою.

Археологічні розкопки не проводилися. Колекції знахідок з обстежень пам'ятки зберігаються у фондах Інституту археології НАН України (м. Київ) та у фондах Національного музею-заповідника українського гончарства (смт. Опішня).

Селище належить до числа поселень скіфського часу ворсклинської локальної групи землеробського населення Дніпровського Лівобережного Лісостепу доби раннього залізного віку. Частина зольників поселення разом із курганами та групами околиці села Рішенням Виконавчого комітету Полтавської обласної ради народних депутатів за № 165 від 23 квітня 1984 р. за індексом 1.3.1769-2.16.5 взята на облік як пам'ятка археології місцевого значення. Включене Наказом управління культури Полтавської ОДА № 299 від 20 вересня 2010 р. до Списку що-

йновиявлених об'єктів археології Полтавської області.

Джерела та література: Паспорт: Курганна група, Полтавська область, Диканський район, Великорудківська сільська Рада, с. Федорівка. Індекс 1.3.1769-2.16.5. [Лугова Л.М.] // Архів ЦОДПА; Карта: в 1 дюйме 3 версты. Ряд XXIII. Лист 13. Губ. Полтавской и Харьковской / Стрюющаяся жел. дор. нанесена схематически. – Москва: Литография Картографического Отдела Корпуса Военных Топографов, печатано в сентябре 1920 г. // НА ЦОДПА. – Ф. 7 к/м. – Спр. 15. – Арк. 2; План землекористування к-пу ім. Леніна, село Диканька Диканського району Полтавської обл. УРСР. Масштаб 1:25 000. 1971 р. // НА ЦОДПА. – Ф. 7 к/м. – Спр. 52. – Арк. 15; X-41-64-Б-б. М 1:25 000 / Главное управление геодезии и картографии ГГК СССР. Съёмка 1954 г. 13-X-65 г.; План землекористування к-пу ім. Карла Маркса, село Велика Рудка Диканського району Полтавської обл. УРСР. Масштаб 1:25 000. 1971 р. // НА ЦОДПА. – Ф. 7 к/м. – Спр. 52. – Арк. 10; X-41-64-А-г-4. М 1:10 000. – Киев, 1978 – 1984 гг.; Шишаки. М-36-81. М 1:100 000. – Киев: Военно-топографическая фабрика, 1992; Сидоренко Г.А. Х. Федорова, Диканский район. 14.VIII.1945 г. / Матеріали археологічних експедицій Полтавського історико-краєзнавчого музею. 1945 р. // НА ПКМ. – Од. збір. № 03-145; Титенко Г.Т. Отчет о работе Ворсклинского отряда Средне-Днепровской экспедиции ИА АН УССР за 1953 г. (выписки). – Київ, 1954. – // НА ЦОДПА. – Ф.е. – Спр. 1. – Арк. 15; Шерстюк В.В., Супруненко О.Б., Мироненко К.М. Звіт про археологічні обстеження території Диканського району з підготовки археологічної частини тому «Зводу пам'яток історії та культури» по Полтавській області у 2004 р. // НА ІА НАНУ; НА ЦОДПА. – Ф.е. – Спр. 430. – Арк. 42 – 43. – Рис. 2:32; 55, 58; Щербань А.Л. Звіт про археологічні розвідки в Диканському районі Полтавської області. – Опішня, 2003 // НА ЦОДПА. – Ф.е. – Спр. 367. – Арк. 16 – 17. – Рис. 2:14; 26-28; Макаренко Н. Городища и курганы Полтавской губернии: Сб. топографических сведений. – Полтава: изд. ПУАК, 1917. – С. 44, 90.; Археологічні пам'ятки Української РСР (короткий список). – Київ.: Наук. думка, 1966. – С. 268; Велика Рудка // Полтавщи-

на: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В.Кудрицького. – Київ.: Українська енциклопедія, 1992. – С. 93 – 94; Ковпаненко Г.Т. Племена скіфського часу на Ворсклі. – Київ.: Наук. думка, 1967. – С. 15, 51. – Рис. 25:8-11; Сидоренко Г.О., Махно Є.В., Телегін Д.Я. Довідник з археології України. Полтавська область. – Київ.: Наук. думка, 1982. – С. 48.

А.Л. Щербань, В.В. Шерстюк

252. Курганний могильник I, майдан (скіфський час, VII-IV ст. до н.е. (?), XVII-XVIII ст.) (археол.)

Знаходиться на дещо підвищеному вододілі, утвореному струмком, що тече балкою Победриною (Засулиною), та його лівою притокою, за 0,20 км від східної околиці села (колишньої МТФ). На півночі обмежений невеликим вибалком, що відділяє могильник від курганного могильника II, на північному сході та сході – лісосмугами.

Кургани та майдани могильника (біля кол. х. Федорівка-Якубівка) і розміщених поряд (у складі групи II та ін.) вперше попали до кола зору науковців 1873 р., у зведенні даних зборів анкетування Центрального статистичного комітету, опублікованих М.О. Макаренком. У названих матеріалах міститься інформація про розміщення на території найближчої околиці су-

часного с. Федорівка (за 250 м, тобто, в межах груп I-II) 4 майданів («городків») розмірами (довжина-ширина-окружність): 40 x 40 x 160 саженив (83 x 83 x 342 м), 23 x 23 x 91 (49 x 49 x 193), 30 x 30 x 120 (64 x 64 x 254), 18 x 18 x 75 (38 x 38 x 159). Майдани мали округлу в плані форму, бугристу, зарослу травою поверхню. У першого збереглися два вали довжиною по 55 та шириною – 8 кроків, входи були з півночі та заходу; у другого – два вали з півдня, розмірами 100 x 8 кроків, з виходом теж на південь; у третього – також два вали з півдня, розмірами 63 x 8 кроків, і з виходом на південь. Вже на середину XIX ст. було зруйновано вибиранням глини двоє з цих «городків», зберігся лише перший. Можливо, саме його рештки і були виявлені під час розвідок 2004 р. (див. нижче). Також анкетувальники згадували ще про 24 кургани в околиці села, в т.ч. у межах сучасного могильника II.

Насипи курганів навколо селища Федорівка I оглядалися 1953 р. Г.Т. Титенко (Ковпаненко), відзначивши наявність 30 насипів біля села, щоправда інформація про це міститься лише в щоденниковій документації. Могильник обстежувався 1983 р. Л.М. Луговою та С.А. Луговим з метою укладання паспортної документації на пам'ятку.

Виходячи зі складеного ними плану, до складу пам'ятки місцевого значення – групи курганів біля с. Федорівка потрапили насипи могильників I – III та зольники селища Федорівка I. На місці могильника I тоді було зафіксовано 2 насипи (№№ 1 – 2).

Могильник відомий за реєстром пам'яток археології Полтавської області, укладеному Г.О. Сидоренко, Д.Я. Телегіним та Є.В. Махно 1982 р. як група курганів у складі 8

Наукове видання

Упорядник – **МОКЛЯК** Володимир Олександрович

**ЗВІД ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ:
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ**

Диканський район

Відповідальні за випуск: В.О. Мокляк, Т.Ю. Супрун, К.Б. Фесик,
Комп'ютерна верстка – В.В. Радченко
Англійський текст – М.Г. Кондратенко

Підписано до друку 15.11.2011 р.
Формат паперу 70×100/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 29,3. Тираж 400 пр. Зам. № 4266.

Видавець і виготовлювач ТОВ «АСМІ».
36011, м. Полтава, вул. В. Міщенко, 2.
Тел./факс: (0532) 56-55-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК №3357 від 25.12.2008 р.